

همه ی این گونه پرسش های باز و نکته های بسیار دیگری مانند آن ها البته نیازمند شرح و بسط و تفسیری در خور شأن مخاطبین و علاقه مندان پیگیر فراوان خود هستند و در صحنه ی بزرگ ملی، میدان ها و فرصت های مناسبی را برای گفتگوهای تحلیلی و مستندی نیازمندند و البته اجابت گستردن سفره این گفتگو از عهده این نوشته ی کوتاه و تجربه این قلم خارج است.

با وجود این، اگر کمی گوش بایستیم و آرام باشیم ... می شنویم و خشنود می شویم که چنین گفت و شنودهایی و چنین پرسش ها و توقف هایی به زبان و لحن و واژه های متفاوتی در خیلی از گوشه های ضربان حیات و زندگی ریاضیات امروز کشور ما در دانشگاه ها، در مراکز تحقیقاتی و در گردهمایی های مختلف به نحوی جاری هستند. این مهم ترین خبر خوب و بی صدای ریاضیات امروز ایران است! این مهم ترین تحول و دگرگونی در حال شدن است! این اصلی ترین مسیر عریض تاریخی در حال طی شدن است! این محوری ترین مبنای وحدت این پراکندگی های گاهی نگران کننده است!

در هیاهوی آرام این گفتگوهای ناخود آگاه هدفدار، در این جستجوی پیگیر تغییر و دگردیسی، در این دوران پوست اندازی ماهیت و محتوای ریاضیات ما، همه در انتظار پاسخ های نویی برای یک دنیا پرسش جدل آمیز بکر و تازه اند. حال، یک بار دیگر هم به گونه ای دیگر می توان پرسید که هر یک از ما در کجای منظومه خود تنیده ریاضیات امروز این سرزمین قرار داریم و آشیانه ی علمی هر یک از ما در کجای جهان زیست ریاضیات معاصر قرار دارد و از آن مهم تر و بسیار مهم تر، انجمن ریاضی ایران به عنوان یکی از اصلی ترین تبلورهای خودجوش و غیرگلخانه ای شخصیت و فرهنگ جمعی ریاضیات همه ما، در چه نقطه ای ایستاده است؟

* * *

از آسمان ژرف نیلگون جهان ریاضیات به زمین بازی و بازیگران امروز ریاضیات این سرزمین باز گردیم! ما کجا ایستاده ایم؟ چند تصویر کوتاه و گذرا از این قرارند: در رده بندی اتحادیه جهانی ریاضیات هم اکنون و در کنار کشورهایی چون آرژانتین، بلژیک، جمهوری چک، فنلاند، مجارستان، مکزیک و نروژ در گروه ۳ قرار داریم. انجمن ریاضی ایران با تلقی ارتقاء درجه ریاضیات کشور پس از حدود ۷ سال^۲ از ورود به گروه ۳ در تلاش است تا طرح تقاضای خود را برای صعود به گروه ۴ به جریان اندازد و شاید که این درخواست در مجمع عمومی حاشیه کنگره جهانی ریاضی دانان سال جاری در کره جنوبی به تصویب برسد. در این صورت آیا ما آمادگی همراهی و رقابت با ریاضیات و ریاضی دانان کشورهایی هم چون استرالیا، برزیل، هند، کره، هلند، لهستان، اسپانیا، سوئد و سوئیس در این گروه را داریم؟ آیا هر کسی برای خود ظرفیت یا مسئولیتی ملی و بین المللی برای این صعود و رقابت های بین المللی حاضر در آن سطح قائل است؟ پس آیا شکاف های خالی مجموعه

کجا هستیم؟

مسعود آیین نژاد*

کجا هستیم؟ ما در کجای جهان آرام ریاضیات این عصر هستیم؟ عرصه ها و کرانه های این آسمان پرستاره، خود کجا و چگونه هستند و نقش و هنر و موضع امروز ما در میدان های نظری و توصیفی و کارآمدی و حتی ذوقی و هنری این دانش بی کران و بی نهایت چیست؟ در تماشاخانه تاریخ ریاضیات، در میدان جهانی رقابت های نزدیک و پرچالش این دانش ریشه دار پر از شاخ و برگ، چه می کنیم و کجا هستیم و در چه احوال و آرزوها و حسرت ها و بی تابی های علمی بزرگ و کوچکی سیر و سلوک می کنیم؟ ما در کجای جغرافیای پهناور سرزمین ریاضیات امروز نشسته ایم؟

* * *

این ها پرسش های ساده خلاق و روح بخش در تلاش و تلاطم علمی هر شخص و هر نسل و هر جامعه ای در گذر زندگی هستند و هر قدر که طبیعی و اصیل و باطنی باشند و از اعماق عوالم درونی دوران خود بیرون آیند، همان قدر هم هوشمندی و انگیزه و قوت می آفرینند. ما چه بهره هایی از این همه داریم؟ آیا هم اکنون، ما امروز و از موضعی ملی و همگرا و همسو، اصولاً در چنین نقطه های تأمل و پرسش و پاسخی قرار داریم؟ آیا در طول این چند دهه اخیر تحرک و تلاش جدی علمی توانسته ایم در شیطرنجی از حرکت های حساس اقدام و عمل ملی، گام های به هنگام و درستی برداریم؟ آیا فرصت های محدود و لغزان خود را برای حرکت های موزون مؤثر هدفداری مغتنم شمرده ایم؟ آیا آینده ترسیم شده ای را در چشم اندازی از برنامه و تدبیر و حسابگری های روشن و دقیقی انتظار کشیده ایم؟ آیا نشانی نقطه تعلق و حضور خود را در نقشه جهانی علم و ریاضیات امروز دانسته ایم و می دانیم یا در جستجوی درک و فهم و کشف آن بوده و هستیم؟

آیا این گونه سخنان سزاوار تأمل و درنگی هستند؟ آیا امروز در میان این همه مشکلات و معضلات روزمره کار و اشتغال علمی و دانشگاهی، اصلاً کسی حال و حوصله و رغبت و فرصتی برای چنین نگاه های خیالی و دوری، به خود و جامعه علمی را دارد؟ آیا امروز، جز واکنشی در بزرنگاه ضرورت های موضعی و جز شناوری در تلاطم موج های فائق پیرامون، تفلاهای علمی خود تعریف مستقلی هم ممکن اند و آیا هیچ یک از سازوکارهای فردی و جمعی و سازمانی ما درگیر تدبیر چنین تأملات متفاوتی می باشند؟

^۱ به طور مثال "رویکرد همه جانبه علمی و دانشگاهی به تهیه و تدارک وسیع مقاله های تحقیقاتی در دوسه دهه اخیر"، "افزایش حداکثری دوره های تکمیلی و دکتری" و "تدوین برنامه های جدید آموزشی" و مانند آن در معرض ارزیابی این پرسش اند.

^۲ سال ۱۳۸۶ (۲۰۰۷)، سال ارتقاء درجه ایران از گروه ۲ به گروه ۳

ما از جوایز بین‌المللی ریاضیات فوق‌العاده اندک و ناچیز است.^{۱۰} تلاش برای ترویج معیارهای اعطای هر یک از جوایز بین‌المللی و کیفیت تحقیقات و شخصیت علمی برندگان، باید یکی از هدف‌گیری‌های فرهنگی رشد ریاضیات کنونی ما باشد تا در چنبره تولید صرف آمار مقاله و دانشجوی دکتری باقی نمانیم. بسیاری از ما به کار علمی در حوزه فرهنگ ملی باور چندانی نداریم و به صرف انتشار چند یا چندین مقاله بین‌المللی و کسب مدارج ارتقاء رسمی دانشگاهی قانع می‌شویم و بر برج عاجی از استغنا و بی‌نیازی می‌نشینیم و نه تلاشی جدی برای مشارکت در فعالیت‌های متنوع و عمومی ریاضیات کشور انجام می‌دهیم و نه جوان‌ترها را به چنین راه‌هایی تشویق می‌کنیم. همکاری با انجمن‌های علمی، مشارکت در نشر علوم ترویجی و مانند آن‌ها که برای فراهم آمدن یک شناسنامه ملی علمی لازمند یاوران پرشماری ندارند. پیگیری اخبار و گزارش‌های جهانی علمی در نگاه خیلی از ما دامنه‌های بسیار محدودی دارند در حالی که فقط به اتکای این‌گونه اطلاعات و ارتباطات است که می‌توانیم برای آینده‌های بهتری برنامه داشته باشیم و گام‌های هدف‌داری برداریم و جهانی شویم.

نقد مستند در هیچ یک از دامنه‌های ریاضیات ما جای چندانی ندارند. نقد، موتور تحرک و نوآوری و رشد جوامع پیشرفته است. جای خالی نقد و نظر علمی مثلاً درباره رساله‌ها، مقاله‌ها، تألیف‌ها و ترجمه‌ها، برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی و مدیریتی و مانند آن در مسیر رشد علمی یک ضعف جدی تحرک و پویایی است. حال یک پرسش خوب دیگر این است که چنین ضعف‌ها و مشکلاتی را که در مسیر پیشرفت و جهانی شدن ریاضیات ما موجودند چگونه بشناسیم و برای تفاهم بر سر راه کارهای ترمیم و هدایت آن چگونه هم‌فکری و همراهی و مشارکت کنیم؟

انجمن ریاضی ایران و رسانه ارتباطی‌اش خبرنامه انجمن، یکی از سازوکارهای شناخته شده ممکن و در دسترس برای این هدف‌گذاری جدی و ممکن است. انجمن میوه‌ی خودجوشی از بلوغ ریاضیات ایران به دور از تکلف و تکلیف ضرورت‌های شغلی و حرفه‌ای است. انجمن خواستگاه یک نیاز و اراده جمعی برای تحرک است و مثل همه کشورهای پیشرفته نشان‌دهنده درجه‌ای از مدیریت و رشد باطنی علمی است. خبرنامه به‌عنوان رسانه خبری - تحلیلی - گزارشی انجمن، می‌تواند با بازتاب دادن همه‌ی انواع گفتگوهای موجود در میان ریاضی‌دانان خوب کشور به سهم و مسئولیت خود چراغ راه صعود ریاضیات کشور به مراتب بالاتری باشد.

در طی این مسیر خبرنامه انجمن در انتظار دست مساعدت و همراهی همه ریاضی‌دانان و ریاضی‌پیشگان خوب کشور است.

* سردبیر

فرهنگ و دانش ریاضیات خود را می‌شناسیم و به سهم خود سعی در پر کردن حفره‌های گاه عمیق آن به خرج می‌دهیم؟ امسال یک ریاضی‌دان ایرانی^۳ (یا ایرانی تبار؟) یکی از ۱۲ سخنران اصلی کنگره بین‌المللی ریاضی‌دانان در کره جنوبی و در نتیجه یکی از شانس‌های جایزه فیلدز است، تا به حال دو ریاضی‌دان ایرانی (ایرانی تبار؟) از سخنرانان این بزرگترین گردهمایی ریاضی‌دانان بوده‌اند^۴ آیا از این نظر وضعیت خود را با کشورهای گروه ۳ و ۴ مقایسه کرده‌ایم تا تصویر دیگری هم از موقعیت‌های فردی و جهانی خود به دست آوریم؟ آیا این امید هست که تا ده سال آینده یک ریاضی‌دان تربیت شده و شاغل در داخل کشور را در این ردیف برجسته بین‌المللی داشته باشیم؟ رقابت در انجام تحقیقات خوب و غنی آیا به رویه مستمری در میان ما بدل شده است تا با صبوری و حوصله در نشریات درجه اول ریاضیات جهان سابقه و الگویی برای کار و تحقیقات ریاضیات خود فراهم کنیم و در ارزیابی کم و کیف تحقیقات ریاضی مبنای متری و مستدل‌تری از صرف کمیت‌ها را در پیش گیریم و به کیفیت‌ها و ممیزی و ارزیابی جامعه علمی بهای بیشتری دهیم؟ در رتبه‌های مسابقات دانش‌آموزی و دانشجویی ریاضی بین‌المللی موقعیت خوبی داریم^۵. تحقیقات بین‌المللی مشترک متنوعی توسط ریاضی‌دانان خوب ایرانی انجام می‌گیرند و بر این محمل بیش از پیش باید ارتباط‌ها، تجربه‌ها و نقد و ارزیابی‌های بین‌المللی ریاضیات خود را گسترش دهیم^۶ سهم عضویت ریاضی‌دانان ما در هیأت ویراستاران مجلات علمی خوب دنیا ناچیز است. هیچ یک از ریاضی‌دانان ایرانی عضو وابسته تواس^۷ نیست، در شورای اجرایی آی ام یو^۸ و مدیریت ای سی تی پی^۹ هیچ نقشی نداریم و تحقیقات بین رشته‌ای ریاضیات ما مثلاً در حوزه‌های علوم رایانه‌ای، زیست‌شناسی و زیست‌فناوری و مانند آن بسیار نپا و پراکنده هستند. مشارکت ملی در ارتقاء همه جانبه ریاضیات که البته فقط مستند به انجام تحقیقات نظری و تخصصی نیست و شامل سازماندهی و مدیریت و انجام فعالیت‌های متنوعی در دامنه‌ی وسیع فرهنگ ریاضیات مانند تألیف و ترجمه متن‌های متنوع دانشگاهی و ترویجی، سازماندهی برنامه‌های گوناگون علمی و هنری مرتبط و مانند آن در جایگاه مناسبی قرار ندارند. از این جهت‌ها هم باید وضعیت خود را با هم‌گروهی‌های امروزی یا آینده مقایسه کنیم تا تصویر دیگری هم از خود به دست آوریم. سهم

^۳ مریم میرزا خانی از دانشگاه پرینستون

^۴ دکتر کامران وفا و دکتر فریدون شهیدی

^۵ المپیاد ریاضی در ایران، سیدعبداله محمودیان انتشارات دانشگاه صنعتی شریف، چاپ سوم، ۱۳۷۷.

آشنای با المپیاد ریاضی، یحیی تابش و دیگران، انتشارات دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۷۷.

^۶ نگاهی اجمالی به آمارهای موجود در سایت ISI، سپامک یاسمی، خبرنامه انجمن ریاضی ایران، شماره ۱۱۵، ۱۳۸۷.

نگاهی به پژوهش در ریاضیات ایران، شهریانو صادقی‌گورجی، محمد صالح‌مصلحیان، خبرنامه انجمن ریاضی ایران، همین شماره.

^۷ www.twas.org

^۸ www.imu.org

^۹ www.ictp.org

^{۱۰} من فقط دو جایزه پل اردیش را می‌شناسم که در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۱۰ به دکتر علی رجالی و یحیی تابش اعطا شدند و یک جایزه ریاضی عبدالسلام که در سال ۱۹۹۰ به دکتر محمد رضا درفشه اعطا شد.